

УДК 37.013.83:005.336.2:343.83

DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.187

АКМЕОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО БЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мицька Олександр Іванович, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри формування та розвитку
професійної компетентності
персоналу ДКВС України Інституту професійного розвитку,
Пенітенціарна академія України
(51901, Україна, м. Кам'янське, вул. Колеусівська, 39,
e-mail: myckaaleksandr@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-4621-8809;

Бабич Анна Володимирівна, старший викладач
центру спеціальної підготовки Інституту професійного розвитку,
Пенітенціарна академія України
(51901, Україна, м. Кам'янське, вул. Колеусівська, 39,
e-mail: kuzunchik@email.ua)
ORCID: 0000-0002-8180-3387

У статті розглянуто проблеми професійної готовності персоналу ДКВС України до виконання завдань, пов'язаних з реалізацією кримінальних покарань, забезпечення безпеки місць позбавлення волі, встановленого режиму виконання покарання, а також вплив відомчої освіти на професійний розвиток для досягнення вершини професіоналізму.

Мета статті – дослідити важливість формування акмеологічної компетентності та її вплив на безпекову складову процесу службової діяльності персоналу ДКВС України.

Методологія дослідження базується на сучасних освітньо-наукових підходах щодо формування акмеологічної компетентності пенітенціарного персоналу.

Проаналізовано складові службової підготовки, які мають значний вплив удосконалення, а також самовдосконалення працівника, що сприятиме фізичному інтелектуальному зростанню в досягненні акмеологічної компетентності у професійній діяльності.

Висновки. Доведено, що великого значення в досягненні акмеологічної компетентності персоналу ДКВС України відіграє мотивація, яка спонукає співробітника для отримання нових знань у межах службової діяльності, своєю чергою постійне оновлення знань дає настанови для досягнення амбітних цілей працівника та спрямовує піднятися на вершину професіоналізму.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічна компетентність, персонал ДКВС України, професійна підготовка персоналу, службова підготовка, службова діяльність, освітній процес, безпечна діяльність.

ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF PERSONNEL OF THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE AS A GUARANTEE OF ITS SAFE OPERATION

Mytska Oleksandr, PhD in Law,

Associate Professor of the Department of Formation
and Development of Professional Competency of the Personnel
of the State Criminal and Executive Service of Ukraine
of the Institute of Professional Development,

Penitentiary Academy of Ukraine,

(39 Koleusivska Street, Kamianske, 51901, Ukraine,

e-mail: myckaaleksandr@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-4621-8809;

Babych Anna, Senior lecturer of the Center of Special Training
of the Institute of Professional Development,

Penitentiary Academy of Ukraine

(39 Koleusivska Street, Kamianske, 51901, Ukraine,

e-mail: kuzunchik@email.ua)

ORCID: 0000-0002-8180-3387

The article examines the problems of professional readiness of the personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine to perform tasks related to the implementation of criminal sentences, ensuring the security of places of detention, the established regime of execution of sentences, as well as the impact of departmental education on professional development to achieve the pinnacle of professionalism.

***The purpose of the article** – is to investigate the importance of forming acmeological competence and its impact on the security component of the process of service activity of the State Criminal and Executive Service personnel of Ukraine.*

***The methodology of the study** is based on modern educational and scientific approaches to the formation of acmeological competence of penitentiary personnel.*

The components of service training that have a significant impact on the improvement and self-improvement of the employee, which will contribute to the physical and intellectual growth in achieving acmeological competence in professional activities, are analyzed.

***Conclusions.** It is proved that motivation plays an important role in achieving the acmeological competence of the staff of the personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine, which encourages the employee to master new knowledge within the framework of official activities, in turn, constant updating of knowledge provides guidance for achieving the employee's ambitious purposes and allows them to rise to the top of professionalism.*

***Key words:** acmeology, acmeological competence, personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine of Ukraine, professional training of personnel, service training, service activity, educational process, safe activity.*

Постановка проблеми. Для підвищення ефективності діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) слід приділяти належну увагу розвитку кадрової політики, яка обумовлена специфікою проходження служби, а саме виконанням службових завдань.

У рамках службової діяльності на підставі чинного законодавства персонал повинен гарантувати дотримання прав людини, правопорядок, забезпечувати особисту безпеку ув'язнених та засуджених, здійснювати охорону і нагляд за ними, вживати заходів для запобігання вчинення правопорушень тощо.

Вказані завдання неможливо ефективно виконати без належної підготовки персоналу ДКВС України, якість якої можна забезпечити шляхом організації адекватного, відповідного сучасним умовам безперервного навчання. Саме тому під час навчання персоналу установ виконання покарань, слідчих ізоляторів необхідним є формування акмеологічної компетентності, що сприяє саморозвитку працівника впродовж проходження служби. Ця складова частина професійної компетентності покликана забезпечити не лише мотивацію до формування «акме»-особистості, а й створити теоретико-прикладне підґрунтя для особистісно-професійного вдосконалення, що сприятиме зростанню якості виконання професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у наукову розробку цієї проблематики зробили такі вчені, як: В. Аніщенко, В. Вакулєнко, П. Дармограй, О. Діденко, Т. Дерека, І. Драч, О. Дука, В. Гладкова, М. Калашнік, О. Марченко, А. Майборода, Ф. Попов, О. Тогочинський, О. Ткаченко та ін. [1; 5; 10].

Проте потребує додаткового дослідження питання щодо закріплення набутих знань персоналом ДКВС України в межах професійної підготовки для ефективної їх реалізації та досягнення вершини професіоналізму в службовій діяльності.

Метою статті є дослідити важливість досягнення акмеологічної компетентності за допомогою самоосвіти та вплив на безпекову складову в службовій діяльності персоналу ДКВС України.

Виклад основного матеріалу. Узнявши курс до європейської інтеграції, Україна потребує перегляду вимог щодо освітнього процесу, що спонукає заклади освіти до суттєвих тран-

сформацій змісту, інструментів і форм навчання, створення нових педагогічних підходів до підготовки фахівців.

Загальновідомо, що до персоналу ДКВС України належать особи рядового і начальницького складу, які не мають спеціальних звань, та особи, які працюють за трудовими договорами. Проблема професійної готовності персоналу ДКВС України полягає в тому, що він не готовий повною мірою до виконання завдань, пов'язаних з реалізацією кримінальних покарань, забезпечення безпеки в місцях позбавлення волі, існуючого режиму виконання покарання.

В епоху глобалізації освіта зосередила свої зусилля на доволі вузькій галузі знань, умінь і навичок. Насамперед це стосується формування уявлення людини про світ з позицій матеріального і духовного значення людини, пошуку свого місця та ролі з метою повної самореалізації.

Досліджуючи засади ступеневої підготовки майбутніх офіцерів ДКВС України, В. Аніщенко акцентує увагу на тому, що зміст професійної освіти майбутніх офіцерів ДКВС України передбачає відбір таких знань, на основі яких соціокультурний світогляд особистості майбутнього фахівця набуває нового якісного значення і дає змогу швидко змінювати себе, адаптуватися до вимог професійної діяльності та передбачає перехід до такої моделі професійного розвитку фахівця, яка зорієнтована на його особистісні характеристики, на формування у нього вмінь аналізувати технологічні ситуації, самостійно приймати рішення і оцінювати результати власної діяльності [1, с. 15].

У контексті дослідження доцільно розглянути родові поняття та їх складові, а також вивести понятійний апарат акмеологічної компетентності персоналу ДКВС України. Як показує аналіз доктринальних джерел та розробок, пов'язаних зі змістом термінів «акмеологія» і «компетентність», існує співвідношення цих понять у педагогічних науках. З цього приводу вчений І. Драч визначає: для покращення підготовки майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі доцільно виділити акмеологію як нову галузь наукових знань, що утворилася й розвивається в процесі багаторічного пошуку взаємозв'язку психології та педагогіки як стрижня в системі наук

про людину («акме» – вершина, пік) [4]. Акмеологія досліджує проблеми суперечностей між зростаючим обсягом інформації та необхідним часом для її засвоєння.

Натомість А. Майборода акцентує свою увагу на необхідності оволодіння здобувачами освіти акмеологічною компетентністю, що визначається як комплексна характеристика здобувача освіти та відображає сформованість акмеологічних мотивів, цінностей, знань, умінь і навичок, важливих особистісно-професійних якостей, забезпечує оволодіння способами саморозвитку, самовдосконалення для ефективного розв'язання складних завдань і непередбачуваних ситуацій в особистісній і професійній сферах життєдіяльності [5, с. 28].

Поняття «компетентність» походить від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний – і означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [9]. У Законі України «Про освіту» термін «компетентність» вживається у такому значенні: «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [7]. У наукових джерелах під компетентністю розуміють поєднання знань та здібностей, що дозволяють обґрунтовано говорити про якусь сферу та ефективно діяти в ній.

Компетентність будь-якого фахівця – це вправно, доцільно й ефективно реагувати та діяти у професійній сфері. Болюбаш Н. компетентність фахівця трактує як інтегративну якість особистості, яка визначає здатність розв'язувати професійні проблеми та завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності з опорою на особистісні якості: знання, вміння, навички, життєвий досвід, здібності, цінності та нахили, представлені у вигляді сукупності компетенцій [2, с. 6]. Учена наголошує, що професійна компетентність являє собою сукупність взаємозалежних якостей особистості, що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, необхідних, щоб якісно та продуктивно діяти стосовно них. Як слушно вказують фахівці, основним компонентом професіоналізму є професійна

компетентність. Саме професійна компетентність дозволяє здійснити професійну діяльність з високою продуктивністю.

Професійна компетентність працівника правоохоронного органу розглядається по-іншому – як інтегроване особистісне утворення, до складу якого входять теоретичні знання й досвід, практичні уміння, а також особистісні якості.

Під акмеологічною компетентністю В. Гладкова розуміє інтегральну здатність людини вибудовувати свій поступальний розвиток у різних сферах діяльності за умов постійного ускладнення задач і зростання рівнів досягнень, що потребують максимальної реалізації психологічних ресурсів людини [3, с. 5].

Комбінуючи визначення акмеології та компетентності, на наше переконання, під акмеологічною компетентністю персоналу ДКВС України слід розуміти розвиток професійних здібностей, що базуються на постійному вдосконаленні своїх знань, умінь та навичок, які допомагають здійснитись на вершину професійного зростання.

Для досягнення пріоритетних цілей в організації професійної підготовки персоналу ДКВС України в закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання використовуються сучасні методи і технології навчання, які враховують індивідуальні особливості здобувача освіти, формують духовні й моральні цінності, при цьому розвиваючи творчі здібності, використовують творчий підхід для переосмислення дійсності та вміння будувати стосунки в колективі.

Підготовка майбутніх юристів для пенітенціарної системи з позиції Л. Сітовської розглядається як організований і цілеспрямований процес здійснення науково й методично обґрунтованих заходів у вищих навчальних закладах, спрямованих на оволодіння студентами кваліфікацією, яка дозволить їм ефективно працювати в уповноважених органах і установах, що взаємодіють задля забезпечення суспільства через ресоціалізацію певних осіб [8, с. 7]. Ми цілком погоджуємося з думкою вченої, але слід зазначити, що під час призначення на посаду в органах і установах виконання покарань співробітник в обов'язковому порядку повинен пройти курсове навчання,

спрямоване на розвиток професійних компетентностей відповідно до специфіки своєї посади.

Навчання персоналу ДКВС України здійснюється на основі загальних дидактичних моделей, сучасних методик, технологій, форм та методів професійної діяльності персоналу органів і установ виконання покарань з урахуванням умов реформування пенітенціарної системи України.

Освітній процес передбачає запровадження системи організаційно-методичних та педагогічних заходів, спрямованих на формування у здобувачів освіти належних професійних компетентностей шляхом вивчення комплексу предметів, що передбачають навчання слухачів за загальнопрофесійною, професійно-теоретичною, професійно-практичною підготовками.

Загальнопрофесійна підготовка передбачає формування і вдосконалення знань, набуття умінь і навичок у розв'язанні правових, соціально-гуманітарних та інших питань професійної діяльності персоналу ДКВС України.

Професійно-теоретична підготовка передбачає набуття умінь, навичок та засвоєння знань відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик посад персоналу, формування розуміння правил поведінки й етики, навичок сумлінного виконання посадових обов'язків і як результат – забезпечення їх підготовленості до здійснення відповідних функцій і завдань ДКВС України.

Професійно-практична підготовка передбачає формування навичок, умінь, компетентностей, переконань, ціннісних установок та засвоєння знань щодо специфіки особливостей, принципів і методів службової діяльності з огляду на конкретні службові обов'язки.

Для модернізації набутих знань, умінь та опанування навичок, щоб стати на щабель професіоналізму, персонал ДКВС України має спонукати себе займатися самовдосконаленням. Важливою складовою цього процесу, на наше переконання, є службова підготовка. Вона забезпечує безперервне навчання персоналу ДКВС України у вільний від несення служби час. Структура службової підготовки охоплює систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань,

умінь, навичок осіб рядового і начальницького складу з урахуванням оперативної обстановки, специфіки і профілю їх службової діяльності.

Службова підготовка викладається висококваліфікованими фахівцями і складається із семи навчальних дисциплін.

Складові службової підготовки:

1) загальна підготовка – навчальна дисципліна, яка передбачає вивчення вимог нормативно-правових актів та організаційних документів щодо діяльності органів і установ ДКВС України та їх практичного застосування;

2) фахова підготовка – навчальна дисципліна, спрямована на набуття необхідних знань, умінь та навичок для успішного виконання обов'язків з урахуванням специфіки проходження служби на конкретній посаді, у тому числі щодо порядку дій під час надзвичайних ситуацій та під час проведення спеціальних операцій;

3) психологічна підготовка – навчальна дисципліна, метою якої є підтримання на високому рівні психологічної готовності до впевненого й ефективного виконання службових обов'язків на конкретній посаді та виду діяльності в типових і екстремальних ситуаціях;

4) безпека життєдіяльності – навчальна дисципліна, яка передбачає вивчення питання безпеки під час професійної та повсякденної діяльності з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, наслідки яких можуть негативно вплинути на життя і здоров'я;

5) фізична підготовка – навчальна дисципліна, спрямована на забезпечення фізичної готовності осіб рядового і начальницького складу до несення служби;

6) вогнева підготовка – навчальна дисципліна, що містить практичне вивчення особами рядового і начальницького складу матеріальної частини зброї, яка перебуває на озброєнні в органах і установах ДКВС, прийомів і правил стрільби з неї, заходів безпеки під час поводження зі зброєю;

7) стройова підготовка – навчальна дисципліна, яка спрямована на вивчення основних стройових прийомів та проводиться для

осіб рядового і начальницького складу під час стройових оглядів та проведення інструктажу перед заступанням на службу [6].

Розвиток професійної компетентності ефективно здійснюється в процесі службової підготовки. З цього приводу О. Ткаченко, Г. Залуговська слушно вказують, що завдяки наявності ґрунтовних знань і специфічних навичок, а також особистих якостей, які дозволяють швидко та в повному обсязі провадити професійну діяльність працівника пенітенціарної системи України та поєднувати її з виконанням службових обов'язків, можливо зменшити негативний вплив фізичного та психологічного перевантаження осіб рядового і начальницького складу ДКВС України, а також прискорити відновлення витрачених особою під час проходження служби в органах, установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України ресурсів. Завдяки чому варто зауважити, що значення професійної компетентності пенітенціарного персоналу України для пенітенціарної системи України неможливо переоцінити [10, с. 416].

Великого значення в досягненні акмеологічної компетентності персоналу ДКВС відіграє мотивація, яка спонукає співробітника до отримання нових знань у межах службової діяльності, своєю чергою постійне оновлення знань дає настанови й амбітні цілі працівникові піднятися на вершину професіоналізму. Також допомагає прийняти правильне рішення в екстремальних ситуаціях, швидко адаптуватися до нових умов службової діяльності та забезпечення особистої безпеки.

Висновок. Отже, тематика акмеологічної компетентності персоналу ДКВС України вважається недостатньо дослідженою і тісно пов'язана з освітою дорослих. Під акмеологічною компетентністю персоналу ДКВС України треба розуміти певний досвід, який отримала особа за допомогою формування знань, набутих навичок шляхом самовдосконалення в межах службової діяльності. За допомогою цього досвіду співробітник може швидко, самостійно і правильно виконувати службові завдання, при цьому не порушуючи права та свободи інших людей. Крім цього, він з легкістю може поділитися своїм досвідом з менш досвідченими «молодими» колегами, що забезпечить їх від хибного прийняття рішення під час несення служби. Іншими словами, має бути віра у власні сили, в себе і в те, що робиш у сфері професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Аніщенко В. О. Система та педагогічні умови формування професійної компетентності офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2019. № 4 (19). С. 6–25.

2. Болюбаш Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2011. 21 с.

3. Гладкова В. М. Акмеологічна компетентність менеджера-лідера освітнього закладу. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24033/1/Gladkova_F.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

4. Драч І. І. Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності студентів у вищому навчальному закладі. URL: https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/8.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

5. Майборода А. О. Формування акмеологічної компетентності майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2014. 182 с.

6. Положення про організацію службової підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : затв. наказом М-ва юстиції України від 17.03.2023 № 1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0466-23#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

8. Сітовська Л. В. Підготовка майбутніх юристів до професійної діяльності у пенітенціарній системі України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 24 с.

9. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

10. Ткаченко О. Г., Залужовська Г. П. Вплив службової підготовки на компетентність персоналу установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10/2022. С. 415–418.

References

1. Anishchenko, V. O. (2019), The System and Pedagogical Conditions for the Formation of Professional Competence of Officers of

the State Criminal Executive Service of Ukraine, *Collection of scientific works series: pedagogical sciences of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, No. 4 (19), pp. 6–25.

2. Boliubash, N. M. (2011), Formation of professional competence of future economists by means of network technologies : PhD thesis in Pedagogy, Yalta.

3. Hladkova, V. M. Acmeological competence of a manager-leader of an educational institution, available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24033/1/Gladkova_F.pdf (accessed at 08 January 2024).

4. Drach, I. I. Acmeological approach to the formation of students' professional competence in higher education, available at: https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/8.pdf (accessed at 08 January 2024).

5. Maiboroda, A. O. (2014), Formation of acmeological competence of the future specialist of the operational rescue service of civil protection in the process of professional training : PhD in Pedagogy, Cherkasy.

6. Ukraine (2023), *Regulations on the Organization of Service Training for Rank-and-Command Staff of the State Criminal and Executive Service of Ukraine* : approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 17.03.2023 No.1000/5, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0466-23#Text> (accessed at 08 January 2024).

7. Ukraine (2017), *On Education* : Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed at 08 January 2024).

8. Sitovska, L. V. (2017), Training future lawyers for professional activities in the penitentiary system of Ukraine : PhD in Pedagogy, Kyiv.

9. Morozov, S. M. and Shkaraputa, L. M. (2000), "Dictionary of foreign language words", *Scientific thought*, Kyiv.

10. Tkachenko, O. H. and Zaluhska, H. P. (2022), "The Impact of Service Training on the Competence of the Staff of Penitentiary Institutions of the State Criminal Executive Service of Ukraine", *Legal scientific electronic journal*, No. 10/2022, pp. 415–418.